

Ks. Prof. Dr hab. TADEUSZ GOGOLEWSKI (1921-2003)

Dnia 14 września 2003 r. zmarł w Warszawie śp. Ks. Prałat Tadeusz Gogolewski, emerytowany profesor Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, uprzednio Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Mszy św. pogrzebowej, koncelebrowanej, w kościele Sióstr Wizytek w Warszawie, w dniu 19 września 2003 r., przewodniczył Ks. Biskup Marian Duś, Wikariusz generalny Archidiecezji Warszawskiej.

Przed Mszą św. przybył do kościoła SS. Wizytek, J. Em. Ks. Kard. Józef Glemp, Arcybiskup Warszawski, i przez dłuższą chwilę modlił się wraz z wiernymi przy trumnie śp. Zmarłego.

Podczas Mszy św. homilię wygłosił kolega kursowy Zmarłego, ks. Wojciech Tabaczyński, bezpośrednio zaś po Mszy św. wspomnieniami o śp. Księdzu Profesorze Gogolewskim podzielił się Ks. Prof. Roman Bartnicki, rektor Uniwersytetu im. Kard. Stefana Wyszyńskiego, w Warszawie, oraz Ks. Prałat Andrzej Luft.

Po odprawieniu egzekwii żałobnych, ciało Zmarłego zostało przewiezione do kościoła parafialnego w Kobylce k. Warszawy, i tam, po Mszy św. koncelebrowanej, której przewodniczył Ks. Bp Stanisław Kędziora, Wikariusz Generalny Diecezji Warszawsko-Praskiej, złożone w grobie rodzinnym, na miejscowym cmentarzu.

I. Zarys historii życia

Ks. Prof. Tadeusz Gogolewski urodził się 11 lipca 1921 roku w Ciechanowie jako syn Rocha i Zofii z d. Godlewskiej i został ochrzczony w miejscowym kościele 15 lipca 1921 r. Ojciec jego był nauczycielem.

W roku 1939 uzyskał świadectwo dojrzałości w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Wyspiańskiego, w Mławie.

Wojnę (w latach 1939 - 1945) przeżył w Kobylce koło Warszawy, gdzie mieszkali wówczas jego rodzice.

W 1943 r. został uczniem pierwszego, tajnego kursu Seminarium Metropolitalnego w Warszawie. W tym czasie uległ też poważnemu wypadkowi, który rzutował na jego dalsze życie.

W marcu 1945 r. podjął normalne studia w tymże Seminarium, połączonym wkrótce z Wydziałem Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, które ze względu na stan swego zdrowia zmuszony był przerwać w 1946 r. i poddać się operacji, a następnie długotrwałemu leczeniu w Sanatorium Akademickim w Zakopanem.

Po powrocie z Zakopanem (w grudniu 1947 r.) kontynuował dalsze studia w Seminarium Metropolitalnym i na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego.

Święcenia kapłańskie, wraz z pięciu kolegami z kursu, na którym się znalazł po swym chorobowym urlopie, otrzymał w niedzielę, 16 kwietnia 1950 r., w kościele św. Krzyża w Warszawie, z rąk, obecnie Sługi Bożego, Ks. Arcybiskupa Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski.

Po święceniach kapłańskich, mieszkając nadal w Seminarium Metropolitalnym Warszawskim i prowadząc tam wykłady zleczone, otrzymał stopień magistra (26 VI 1950 r.), a niedługo potem stopień doktora teologii dogmatycznej (25 I 1952 r.).

W 1958 r. wyjechał, głównie ze względów zdrowotnych, do Włoch, gdzie wykorzystując czas i możliwości, uzyskał drugi doktorat z zakresu filozofii tomistycznej w Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu (*Angelicum*) w Rzymie.

Po powrocie do kraju (w 1964r.) rozpoczął pisanie pracy habilitacyjnej z zakresu apologetyki, na podstawie której otrzymał (w początkach 1972 r.) stopień doktora habilitowanego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Wcześniej jeszcze (w 1966 r.) podjął zajęcia dydaktyczne w teże uczelni.

W latach 1964-1976 prowadził również wykłady z zakresu apologetyki w Seminarium Metropolitalnym Warszawskim. W pierwszych latach swej pracy pełnił także funkcję sekretarza Akademickiego Studium Teologii Katolickiej w Warszawie.

Po otrzymaniu stopnia doktora habilitowanego w Akademii Teologii Katolickiej, kontynuował zajęcia w teże uczelni, zyskując kolejno stopień docenta (1971), a następnie profesora (1980).

Po przejściu na emeryturę (w 1991 r.), nie zaprzestał pracy naukowej, którą zajmował się aż do swej śmierci w 2003 r.

W ciągu wymienionych lat, to jest od powrotu z Włoch, aż do końca życia, ks. Prof. Tadeusz Gogolewski pomagał w pracy duszpasterskiej w kościele Sióstr Wizytek na Krakowskim Przedmieściu, w Warszawie, odprawiając tam prawie codziennie Mszę św., słuchając spowiedzi i głosząc homilie.

Odznaczony został przez Stolicę Apostolską godnością kapelana (1976 r.), a potem prałata Jego Świątobliwości (1980 r.).

II. Zasadnicza działalność naukowo-badawcza i dydaktyczna

Jak już było wspomniane, Ks. T. Gogolewski w roku 1950 uzyskał stopień magistra na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, na podstawie pracy, napisanej pod kierunkiem Ks. Prof. Antoniego Pawłowskiego, na temat polskich przekładów Katechizmu Rzymskiego.¹

W wymienionej pracy szczególną uwagę poświęcił pierwszemu przekładowi na język polski Katechizmu Rzymskiego (*Cathechismus Romanus*). Katechizm ten został wydany w języku łacińskim w Rzymie, w 1566 r., w następstwie polecenia Soboru Trydenckiego.

Pierwszego przekładu Katechizmu Rzymskiego na język polski dokonał w 1568 r., ks. Walenty Kuczborski, na zlecenie kard. Stanisława Rozjusza, któremu zadanie takie powierzył papież V.

¹ Oryginalny tytuł pracy magisterski j ks. T. Gogolewskiego przedstawia się następująco: „Walenty Kuczborski jako tłumacz trydenckiego kompendium wiary. Przyczynek historyczno-krytyczny do dziejów polskiej myśli teologicznej” Rozprawa ta, w przetworzonej formie, została opublikowana pt. "Bibliografia polskich przekładów Katechizmu rzymskiego", *CT* 24(1953) 266-285.

Katechizm ten, określany również mianem *Cathechismus Tridentinus* oraz *Cathechismus ad Parochom*, wydawany był w Polsce kilka razy m.in. także w przekładzie dokonanym, prawdopodobnie, przez Arcb. Stanisława Karnkowskiego.

Najbardziej znaczącym, zwłaszcza ze względu na czas jego przekładu na język polski, był jednak katechizm w opracowaniu ks. Walentego Kuczborskiego, który ukazał się w Polsce po raz drugi w końcu XVIII wieku (Kraków 1789), potem w XIX wieku z okazji 300-iej rocznicy Soboru Trydenckiego (Jasło 1866) i wreszcie pod koniec XIX wieku (Kraków 1880).

Przeład Katechizmu Rzymskiego, dokonany prawdopodobnie przez Arb. Stanisława Karnkowskiego, doczekał się także szeregu wydań.

Rozprawa doktorska ks. Gogolewskiego, z zakresu teologii dogmatycznej, stanowi, z kolei, próbę usystematyzowania, w sposób krytyczny, całości poglądów teologicznych Andrzeja Frycza Modrzewskiego.²

W pierwszej części swej rozprawy autor naświetla tło historyczne teologicznej twórczości Prycza. Bardzo wnikliwie analizuje w niej wpływy, jakie urabiały umysłowość tego autora, zwłaszcza ze strony kalwinizmu, a następnie antytrynitaryzmu (socynianizmu).

Na tej podstawie autor rozprawy omawia, w drugiej jej części, poglądy Modrzewskiego na ekonomię zbawienia, w trzeciej zaś części na pośrednictwo Chrystusa. Uzupełnieniem powyższych omówień autora jest w jego rozprawie sakramentologia oraz nauka Andrzeja Frycza o świętych obcowaniu.

W zakończeniu autor pracy dokonuje krytycznej oceny teologicznego dorobku Prycza Modrzewskiego.

W wymienionej rozprawie ks. Gogolewski określa także bliżej metodę badań teologicznych właściwą Pryczowi oraz przesłanki, w oparciu o które przeprowadza on interpretację analizowanych przez siebie tez.

Scharakteryzowaną pracę doktorską ks. Gogolewskiego cechuje wielka dokładność i wnikliwość, biorąca pod uwagę istniejące monografie naukowe, dotyczące piśmiennictwa Frycza Modrzewskiego.

Drugą rozprawę doktorską napisał Ks. Gogolewski po łacinie, w Rzymie, na Uniwersytecie Papieskim św. Tomasza z Akwinu („Angelicum”). Tam też ją obronił i uzyskał stopień doktora w zakresie filozofii (29 IX 1963).

Praca doktorska ta nosi tytuł: *De conexionibus entium per ipsorum causarum operationem unitivam in methaphisica S. Thomae*³ Obejmuje ona następujące części: część wprowadzającą,

---

² Rozprawa doktorska ks. T. Gogolewskiego nosi tytuł: „Teologia Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Studium historyczno-krytyczne.” Budowa rozprawy jest następująca: Przedmowa. Spis rzeczy: Bibliografia, obejmująca źródła - 20 pozycji oraz opracowania (ogólne, specjalne i pomocnicze) - 62 pozycje, wykaz skrótów, a następnie: Wstęp pt. „Tło historyczne teologicznej twórczości Frycza (2 paragrafy). Część pierwsza pt. „problematyka teologiczna w literackiej spuściźnie Frycza (2 rozdziały). część druga pt. „Poglądy Frycza na ekonomię zbawienia (6 rozdziałów) oraz zakończenie: „Ocena teologii Frycza (całość pracy 122 str.). - Rozprawa doktorska ks. Gogolewskiego oceniona została bardzo pozytywnie przez jej recenzentów, którymi byli: Ks. Prof. Dr Antoni Pawłowski i Ks. Prof. Dr Wincenty Kwiatkowski.

³ Opublikowana w Rzymie w wydawnictwie: Pontificia studiorum Universitas A.S. Thoma Aquinate in Urbe, pt.: *De conexionibus entium per ipsorum causarum operationem unitivam in methaphisica S. Thomae*, Romae 1963, s. XVIII, 114.

Praca uzyskała 6 recezji w czasopismach naukowych na Zachodzie Europy m.in. w: *Rev. Phil. de Louvain*, 63 (1965) 318 ns. (rec. Fernand von Steenberghe).

która zawiera: wstęp (*praefatio*), spis rzeczy (*index rerum*), bibliografię i wykaz skrótów (*Abbreviationes*).

Właściwa rozprawa ma dwie części: część ogólną (*pars generalis*), mającą tytuł: *Unitas eiusque species ex notione entis deducuntur* i część specjalną zatytułowaną: *Operatio unitiva eiusque clusae ex singulis entium conexionibus inducuntur*. Zakończenie stanowi konkluzję, do której dołączony jest indeks tekstów cytowanych z dzieł św. Tomasza z Akwinu (*index citationum ex S. Thoma*) oraz indeks imion (*index nominum*).⁴

W części ogólnej swej rozprawy autor naświetla, w ślad za św. Tomaszem z Akwinu, pojęcie jedności i jej aspektów, będące konsekwencją tomistycznej koncepcji bytu. W szczególowej zaś części, tejsze rozprawy, autor dokonuje analizy działania jednoczącego oraz jego przesłanek, które wynikają ze związków poszczególnych bytów.

Wskazana rozprawa opracowana z wielką starannością, w poprawnym języku łacińskim, uzyskała w 1963 r. pozytywne przyjęcie ze strony Rady Wydziału Filozoficznego Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu w Rzymie.⁵

Po powrocie z Rzymu do Warszawy, w 1964 r., ks. Gogolewski podjął pisanie pracy habilitacyjnej z zakresu apologetyki, której przygotowanie zajęło mu kilka lat.

Okres, po powrocie z Włoch, był dla ks. Gogolewskiego czasem intensywnej i owocnej pracy naukowej oraz dydaktycznej. Zaznaczyło się to zwłaszcza w postaci twórczych refleksji nad apologetyką w oparciu o myśl naukową J.S. Drey'a. Wyraziło się to również w postaci szeregu artykułów opublikowanych na bazie rozprawy habilitacyjnej.⁶

Rozprawa habilitacyjna ks. Gogolewskiego nosząca tytuł: *System apologetyczny J.S. Drey'a (1777-1853) w świetle współczesnej problematyki metodologicznej. Studium historyczno-krytyczne* (Warszawa 1970, ss. LI + 337) składa się ze wstępu oraz trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy nosi tytuł: "Geneza apologetycznego systemu J.S. Drey'a" i obejmuje dwa podrozdziały omawiające stosunek apologetyki do apologii według J.S. Drey'a.

Rozdział drugi posiada tytuł: „Teoria apologetyki religioznawczej J.S. Drey'a” i dzieli się na cztery podrozdziały odnoszące się do następujących zagadnień: definicja religii, religia objawiona jako wydarzenie historyczne i kryteria religii objawionej oraz żywa tradycja jako źródło poznania religii objawionej.

⁴ Pierwsza, ogólna, część rozprawy zawiera pięć rozdziałów zatytułowanych: „Operatio ac unitatis notio” - rozdz. I, „Duplex acceptatio notionis entis” - rozdz. II, „Unitas transcendentalis entis ut participium sumpti” - rozdz. III, „Unitas transcendentalis entis ut nomen sumpti” - rozdz. IV, „Species unitatis transcendentalis” - rozdz. V.

Druga część rozprawy zawiera także pięć rozdziałów noszących następujące tytuły: „Corporum elementarium generatio” - rozdz. I, „Elementorum mixtio ad materiam propriam coporum praeparandam” - rozdz. II, „Individuorum vivorum raultiplicatio ad species eorum perpetuandas” - rozdz. III, „Unitas ordinis universi, quae unione substantiali omnium maxima perficitur” - rozdz. IV, „Unitates, quae per artem operantur” - rozdz. V.

⁵ Rozprawa doktorska ks. T. Gogolewskiego, przyjęta w Rzymie przez Radę Wydziału Filozoficznego Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu została nostryfikowana przez Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie w 1966 r. Jej recenzentami, z ramienia ATK, byli profesorowie Wydziału Filozoficznego tej uczelni: Ks. Prof. P. Chojnacki oraz Ks. Prof. K. Klószak.

⁶ Niektóre fragmenty rozprawy habilitacyjnej ks. Gogolewskiego zostały ogłoszone drukiem w *Studia Theologica Varsoviensia*: "Świadomość religijna a objawienie według J. S. Drey'a, założyciela katolickiej szkoły tybińskiej", *STV* 8 (1970) nr 2, 33-59; "Jezus Chrystus i Jego Kościół według J. S. Drey'a", *STV* 9 (1971) nr 1, 359-366; "Nowsze badania nad metodologią J. S. Drey'a", *STV* 14 (1976) nr 1, 211-218.

Wreszcie rozdział trzeci tejże pracy habilitacyjnej, mający tytuł: "Zastosowanie teorii apologetyki do chrześcijaństwa według J.S. Dreya", obejmuje dwa podrozdziały, dotyczące zagadnień: pochodzenia religii chrześcijańskiej oraz cech i ustroju Kościoła, założonego przez Chrystusa.

Końcowa część omawianej rozprawy zawiera wnioski ogólne, po których następują przypisy oraz indeks nazwisk.

Autor, scharakteryzowanej już ogólnie pracy habilitacyjnej, następująco ujmuje jej treść.

Stwierdza, iż są dwie odmienne koncepcje apologetyki, pierwsza o charakterze teologicznym i druga o charakterze religioznawczym. Autor rozprawy podejmuje problem, który można określić pytaniem, jakiej apologetyki przedstawicielem i świadomym twórcą był J.S. Drey?

W rozdziale pierwszym stwierdza, iż Drey, pozostając początkowo pod wpływem teologów protestanckich (jak G.J. Planck, czy też F. Schleiermacher), przyjmował koncepcję apologetyki teologicznej. Z czasem odróżnił jednak treść objawienia, będącą właściwym przedmiotem badań teologii, od faktu objawienia, stanowiącego istotny przedmiot badań apologetyki.

Za punkt wyjścia, tak rozumianej apologetyki, uznał Drey ideę objawienia jako wydarzenia historycznego.

W rozdziale drugim swej rozprawy ks. Gogolewski omawia szczegółowo teorię systemu apologetycznego Dreya. System ten opiera się na podstawach nauk religioznawczych, zwłaszcza historii i psychologii religii. Nauki te wywodzą religię ogólnie z faktu stworzenia, które znajduje swe odbicie w głębi ludzkiej świadomości. Ich dalszy rozwój zakłada już objawienie historyczne, którego kryteria wiąże Drey jak najściślej z Osobą pośrednika objawienia, Jezusa Chrystusa.

W rozdziale trzecim wreszcie, autor rozprawy przedstawia w sposób syntetyczny apologetykę stosowaną Dreya, czyli dokonaną przez niego aplikację teorii apologetyki religioznawczej do chrześcijaństwa. Na szerokim tle historycznego rozwoju religii w ogóle, ukazał Drey boskie pochodzenie religii chrześcijańskiej, a następnie cechy ustroju Kościoła, założonego przez Jezusa Chrystusa.

W zakończeniu, autor omawianej rozprawy stwierdza, że Drey jest prekursorem obu, utrzymujących się do dzisiaj, rodzajów apologetyki. Drey, według autora rozprawy, może być uznany także za swego rodzaju prekursora współczesnego ruchu ekumenicznego a także eklezjologii ostatniego Soboru. Na tej podstawie ks. Gogolewski podkreśla zasługi tzw. „Katolickiej Szkoły Tybińskiej”, której Drey był założycielem, dla aktualnej odnowy Kościoła.⁷

W następstwie scharakteryzowanej rozprawy ks. Gogolewski uzyskał stopień doktora habilitowanego (15 II 1972 r.) w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i stanowisko docenta, później zaś tytuł i stanowisko profesora (1980 r.).

W Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie prowadził wykłady z zakresu apologetyki do 1991 r.⁸ Od 1979 r. do 1992 r. był kierownikiem katedry apologetyki.

---

⁷ Recenzentami rozprawy habilitacyjnej ks. Gogolewskiego byli: Ks. Prof. Wincenty Kwiatkowski ATK, Ks. Prof. Edward Kopec KUL i Ks. Doc. Henryk Bogacki ATK.

⁸ Wykłady ks. Gogolewskiego z zakresu apologetyki brały pod uwagę, w dużej mierze, naukę Soboru Watykańskiego II o Kościele, wyrażoną w dokumentach tego Soboru, a zwłaszcza w jego konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*. To ujęcie eklezjologii było mu bliskie, gdyż pozostając w Rzymie podczas pierwszej i drugiej sesji Soboru, miał możliwość z bliska obserwować formowanie się na tym Soborze nauki o Kościele.

Ks. Prof. Gogolewski brał udział w szeregu zjazdów i sympozjów teologicznych w kraju i zagranicą. Przez wiele także lat (1979 -1992) pełnił funkcję redaktora naczelnego czasopisma naukowego ATK *Studia Theologica Varsaviensia*.

Pod jego kierownictwem napisanych zostało 36 prac magisterskich, 1 licencjacka i 3 rozprawy doktorskie.

III. Działalność kapłańska i cechy charakteru

Ks. Prof. Tadeusz Gogolewski, jako kapłan, ze względu na swe zaangażowanie naukowe, a przy tym niepełną kondycję zdrowotną, nie mógł być intensywnie włączony w pracę duszpasterską.

Po uzyskaniu święceń kapłańskich dwukrotnie, chociaż tylko przejściowo, był skierowany na placówki duszpasterskie (do Leszna k. Błonia i do Wołomina) w roli wikariusza. Nadto przez pewien czas, przed swym wyjazdem do Włoch, pełnił funkcję kapelana w klasztorze Sióstr Zmartwychwstańek w Warszawie (Żoliborz) a także, ze względów zdrowotnych, przebywał w klasztorach SS. Zmartwychwstańek w Stryżawie koło Suchej Beskidzkiej oraz w Wejherowie.

Po powrocie z Rzymu związał się głównie z kościołem Sióstr Wizek na Krakowskim Przedmieściu, w Warszawie, w roli rezydenta.

Do kościoła tego udawał się prawie codziennie przez długie lata, aby odprawiać Mszę św., głosić homilie i słuchać spowiedzi. Tej służbie kapłańskiej był też wierny do końca życia, mimo że w latach późniejszych, mieszkając na Dolnym Marymoncie (przy ul. Klaudynty), miał dość daleką drogę do kościoła SS. Wizek.

Ci, którzy korzystali z jego posługi kapłańskiej, cenili ją sobie oraz darzyli ks. Gogolewskiego dużym szacunkiem i uznaniem.

Tej służbie kapłańskiej śp. Ks. Tadeusz Gogolewski był też wierny do końca życia i jeszcze w dniu swej śmierci (która nastąpiła niespodziewanie) był oczekiwany ze Mszą św. w wymienionym kościele.

Obejmując myślą osobowość i działalność śp. Ks. Prof. Tadeusza Gogolewskiego, trzeba podkreślić nie tylko Jego wielkie zdolności intelektualne, które pozwoliły mu uzyskać, wymienione już, stopnie naukowe, ale też ogromną sumienność i pracowitość.

Był bardzo wierny swym obowiązkom, mimo że, na skutek przebytej choroby, nie cieszył się najlepszym zdrowiem.

Szczęśliwą okolicznością dla niego było to, że mógł jeszcze przed wybuchem wojny (w 1939 r.) ukończyć pełne liceum ogólnokształcące i potem, mimo warunków wojennych, starannie przygotowywać się do podjęcia studiów teologicznych.

Zdolności wrodzone i wskazane okoliczności dopomogły mu w uzyskaniu tych osiągnięć w pracy naukowej i kapłańskiej, które zasługują na prawdziwe uznanie i szacunek.⁹

Ks. Wojciech Tabaczyński

⁹ Dane personalne Ks. Prof. T. Gogolewskiego, podane w tym artykule, pochodzą głównie z dokumentacji przechowywanej w Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego oraz Archiwum Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.